

TOMASZ KRZYŻOWSKI
UNIwersYTET Jagielloński
Instytut Historii

KONFERENCJA NAUKOWA „ORMIANIE POLSCY W XX I XXI WIEKU: HISTORIA, KULTURA, TOŻSAMOŚĆ”

Abstrakt: W dniach 3-4 czerwca 2025 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim odbyła się konferencja naukowa: „Ormianie polscy w XX i XXI wieku: historia, kultura, tożsamość”, zorganizowana z okazji 35-lecia powstania Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego. Spotkanie zgromadziło badaczy z wielu ośrodków akademickich i instytucji kultury, którzy przedstawili szerokie spektrum zagadnień, dotyczących historii, kultury, politologii, muzykologii, językoznawstwa, literaturoznawstwa i historii sztuki. Taki zakres tematów umożliwił spojrzenie na społeczność ormiańską w wymiarze historycznym oraz na jej aktualną kondycję. Referaty i dyskusja ukazały trzy główne płaszczyzny badań nad Ormianami polskimi: historyczną, społeczną i kulturową, niezbędne dla pełnego zrozumienia wieloetnicznego dziedzictwa Polski.

Słowa kluczowe: Ormianie polscy, kultura ormiańska, literatura ormiańska, armenologia w Polsce

W dniach 3-4 czerwca 2025 roku w Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie odbyła się konferencja armenistyczna, zorganizowana przez Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne (OTK). Okazję stanowiła rocznica 35-lecia powołania Towarzystwa – najstarszej w Polsce organizacji reprezentującej mniejszość ormiańską¹. Patronatem honorowym wydarzenie objął dziekan

¹ Szerzej na temat działalności Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego i obchodzonego jubileuszu zob.: G. Pełczyński, *O Ormianach w Krakowie*, „Semper Fidelis”, 3, 2025, s. 40;

Wydziału Historycznego UJ, profesor Stanisław Sroka. Konferencja zgromadziła badaczy z wielu ośrodków akademickich, a także przedstawiciele instytucji kultury i liderów środowiska ormiańskiego. Wsparcia finansowego konferencji udzieliło Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji w ramach dotacji celowej dla OTK na rok 2025.

Wygłoszono 18 referatów, ukazujących wielość tematów podejmowanych w badaniach nad dziejami, kulturą i tożsamością Ormian polskich. Referaty i dyskusje prowadzone w trakcie sześciu paneli ujawniły różnorodność perspektyw badawczych – od zagadnień historycznych, przez społeczne i polityczne, po kwestie związane ze sztuką i literaturą, co sprawia, że konferencja była okazją do podsumowania dotychczasowego stanu badań oraz stanowiła impuls do ich intensyfikacji.

Wiek XX w historii Ormian polskich to okres głębokich i wielowymiarowych przemian. Obejmuje on kilka zasadniczych etapów historycznych, które wywarły trwały wpływ na kształtowanie się tożsamości tej wspólnoty. To schyłkowy czas zaborów ze szczególnym uwzględnieniem Galicji i Bukowiny, gdzie znajdowały się największe skupiska Ormian polskich. Okres Drugiej Rzeczypospolitej przyniósł intensyfikację życia organizacyjnego i kulturalnego, będąc czasem wielu inicjatyw oraz prób odnowy tradycji ormiańskich. Tragiczne doświadczenia drugiej wojny światowej – deportacje, przesiedlenia i ludobójstwo – przerwały ten rozwój, a losy Ormian wpisały się w dramatyczne dzieje Europy Środkowo-Wschodniej. Kolejne dekady, przypadające na czas rządów komunistycznych, oznaczały dla tej społeczności nowe wyzwania: ograniczenia działalności instytucjonalnej, stagnację i trwanie w rozproszeniu. Przełom polityczny końca lat osiemdziesiątych i początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku otworzył natomiast nowe perspektywy dla odrodzenia życia społecznego, religijnego i kulturalnego. Schyłek XX i początek XXI wieku to okres napływu do Polski Ormian z byłych republik Związku Sowieckiego, w tym z Armenii. Zmienili oni demograficzny obraz środowiska ormiańskiego w Polsce i w nowy sposób zdefiniowali miejsce i rolę Ormian w wielokulturowym pejzażu współczesnej Polski.

Głównym założeniem konferencji było nadanie jej charakteru interdyscyplinarnego, dlatego obok wystąpień historycznych znalazły się referaty z zakresu politologii, muzykologii, językoznawstwa, literaturoznawstwa i historii sztuki. Taki zakres tematów umożliwił szerokie spojrzenie na społeczność ormiańską w wymiarze historycznym oraz na jej aktualną kondycję. Dotyczy to zwłaszcza problematyki tożsamości zbiorowej, procesów asymilacyjnych, relacji między tak zwaną starą i nową emigracją ormiańską, roli organizacji ormiańskich we

A. Pisowicz, A. Terlecki, *35 lat Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego*, „Awedis”, 63, 2025, s. 4-5; T. Krzyżowski, *Uroczystości 35-lecia Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego w Krakowie*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego”, 122/123, 2025, s. 4-20; *35-lecie Ormiańskiego Towarzystwa Kulturowego*, „Munetik”, 3, 2025, s. 4-5.

współczesnym życiu społecznym, wreszcie relacji polsko-ormiańskich. Poruszone zagadnienia wydobyły z cienia tematy dotąd marginalizowane w dyskursie naukowym i wskazały kierunki dalszych badań. Co istotne, prelegenci reprezentowali różne ośrodki uniwersyteckie w Krakowie, Gdańsku, Poznaniu, Katowicach, Słupsku i we Wrocławiu, a także instytucje kultury, archiwa i organizacje społeczne. Dzięki temu w jednej przestrzeni spotkały się doświadczenia badaczy akademickich i osób bezpośrednio zaangażowanych w działalność na rzecz zachowania dziedzictwa ormiańskiego.

Pierwszego dnia obrad dominowała problematyka historyczno-społeczna. Otwarcie konferencji nadało ton refleksji nad znaczeniem dorobku polskiej armenistyki w XX wieku, co w swoim wystąpieniu zarysował profesor Krzysztof Stopka. Obok syntetycznych ujęć pojawiły się studia szczegółowe, jak prezentacja profesora Andrzeja Pisowicza, który sięgnął do rodzinnych źródeł, by na ich podstawie uchwycić fragmenty najnowszych dziejów Ormian w Polsce. Ważnym wątkiem była także kwestia odrodzeń ormiańskich w XX i XXI wieku, nakreślona przez profesora Andrzeja A. Ziębę, który wskazał, że wspólnota ta wielokrotnie podejmowała wysiłki odbudowywania i redefiniowania swojej tożsamości.

Kolejne panele ukazały funkcjonowanie Ormian w przestrzeni społecznej i instytucjonalnej. Doktor Tomasz Krzyżowski i doktor Maciej Janik zaprezentowali aktywność społeczno-kulturalną środowiska ormiańskiego w Krakowie w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych na przykładzie dwóch instytucji – Koła Zainteresowań Kulturą Ormian i Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego. Profesor Renata Król-Mazur podjęła temat aktywności wspólnoty ormiańskiej po uchwaleniu ustawy o mniejszościach narodowych z 2005 roku, która stworzyła nowe ramy prawne dla działalności organizacyjnej. Doktor Paweł Nieczuja-Ostrowski zwrócił uwagę na współczesne formy aktywności organizacyjnej Ormian, natomiast doktor Grair Magakian scharakteryzował procesy asymilacyjne.

Pierwszy dzień zamknęły wystąpienia poświęcone religii, językowi i działalności jednostek. Doktor Marek Miławicki OP przedstawił zbiorowy portret duszpasterzy obrządku ormiańskiego w Polsce powojennej, nakreślając ich rolę jako strażników tradycji i tożsamości religijnej. Z kolei doktor Łukasz Trzeciak zaprezentował badania nad współczesnymi nazwiskami pochodzenia ormiańskiego funkcjonującymi w Polsce. Doktor Marcin Marynowski przedstawił informacje o rodzinie Daszkiewiczów, poczuwającej się do pochodzenia ormiańskiego.

Drugi dzień obrad poświęcony był w większym stopniu dziedzictwu artystycznemu i literackiemu. Profesor Bożena Muszkalska przedstawiła sylwetkę Zbigniewa Kościowa – badacza kultury muzycznej Ormian polskich, którego prace do dziś pozostają ważnym źródłem wiedzy o tradycjach muzycznych tej społeczności. Kolejne wystąpienia dotyczyły kolekcji i spuścizn artystycznych: doktor Stefania Krzysztofowicz-Kozakowska przedstawiła losy kolekcji malarstwa Henryka Krzysztofowicza – Ormianina z Załucza na Pokuciu, a Adrianna

Napiórkowska-Bek opowiedziała o wartości zbiorów Teodora Axentowicza, przechowywanych z Muzeum w Gorlicach. Doktor Adrian Cieślik scharakteryzował spuściznę archiwalną księdza ormiańskiego Adama Roszki-Bogdanowicza. Dzięki wspomnianym wystąpieniom dyskusja dotknęła problemu ochrony dziedzictwa materialnego i jego znaczenia dla badań nad kulturą Ormian w Polsce.

Ostatni panel otworzył perspektywę literaturoznawczą. Profesor Grzegorz Pełczyński mówił o obecności Ormian w polskiej beletrystyce. Doktor Jerzy Szokalski omówił polskie przekłady literatury ormiańskiej po drugiej wojnie światowej, a doktor Nune Srabyan zarysowała zagadnienie translacji literatury polskiej na język ormiański i recepcję tych tekstów w Armenii. Ten międzynarodowy kontekst pozwolił umiejscowić badania nad Ormianami polskimi w szerszej perspektywie dialogu kulturowego.

Podsumowując, konferencja ukazała trzy zasadnicze płaszczyzny refleksji: po pierwsze – historyczną, skupioną na źródłach, pamięci i działalności instytucji; po drugie – społeczną i polityczną, analizującą ramy prawne, procesy asymilacyjne i formy organizacyjne; po trzecie – kulturową, koncentrującą się na muzyce, sztuce i literaturze. Takie ujęcie dowodzi, że polska armenistyka nie jest zamkniętym nurtem, ale dynamicznie rozwijającą się dziedziną, która odgrywa istotną rolę w badaniu wielokulturowego dziedzictwa Polski. Konferencja, integrując badaczy z różnych ośrodków i pokoleń, potwierdziła wagę środowiska ormiańskiego jako przedmiotu badań i jednocześnie aktywnego uczestnika polskiego życia społecznego i kulturalnego.

Bibliografia

- Krzyżowski T., *Uroczystości 35-lecia Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego w Krakowie*, „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego”, 122/123, 2025, s. 4-20.
 Pełczyński G., *O Ormianach w Krakowie*, „Semper Fidelis”, 3, 2025, s. 40.
 Pisowicz A., Terlecki A., *35 lat Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego*, „Awedis”, 63, 2025, s. 4-5.
35-lecie Ormiańskiego Towarzystwa Kulturowego, „Munetik”, 3, 2025, s. 4-5.

Տոմար Քշիժովսկի, «Լեհահայերը 20-րդ եւ 21-րդ դարերում. պատմություն, մշակույթ, ինքնություն» գիտական համաժողովը

Համառոտագիր. 2025 թվականի հունիսի 3–4-ին Յագելոնյան համալսարանում տեղի ունեցավ «Լեհահայերը 20-րդ և 21-րդ դարերում. պատմություն, մշակույթ, ինքնություն» խորագրով գիտական համաժողովը, որը կազմակերպվել էր Հայկական մշակութային ընկերության հիմնադրման 35-ամյակի առթիվ: Համաժողովը համախմբել էր տարբեր ակադեմիական կենտրոնների և մշակութային հաստատությունների հետազոտողների, որոնք ներկայացրել էին պատմության, մշակույթի, քաղաքագիտության,

երաժշտագիտության, լեզվաբանության, գրականագիտության և արվեստի պատմության ոլորտներին առնչվող հարցերի լայն շրջանակ:

Թեմաների նման բազմազանությունը հնարավորություն տվեց հայ համայնքը դիտարկել ինչպես պատմական հեռանկարում, այնպես էլ գնահատել նրա ներկա վիճակը: Չեկոյցներն ու քննարկումները ընդգծեցին լեհահայերի վերաբերյալ ուսումնասիրությունների երեք հիմնական ուղղությունները՝ պատմական, սոցիալական և մշակութային, որոնք անհրաժեշտ են Լեհաստանի բազմազգ ժառանգության լիարժեք ըմբռնման համար:

Քանալի բառեր. Լեհահայեր, հայկական մշակույթ, հայ գրականություն, Լեհաստանում հայագիտություն:

Tomasz Krzyżowski, *Academic Conference “Polish Armenians in the 20th and 21st Centuries: History, Culture, Identity”*

Abstract: On 3-4 June 2025, an academic conference “Polish Armenians in the 20th and 21st Centuries: History, Culture, Identity” was held at the Jagiellonian University to mark the 35th anniversary of the Armenian Cultural Association. The meeting brought together scholars from many academic centers and cultural institutions, who presented a wide spectrum of topics relating to history, culture, political science, musicology, linguistics, literary studies, and art history. This range of subjects enabled and examination of the Armenian community both in its historical dimension and in terms of its current condition. The papers and discussions highlighted three main areas of research on Polish Armenians: historical, social, and cultural—essential for a full understanding of Poland’s multiethnic heritage.

Keywords: Polish Armenians, Armenian culture, Armenian literature, Armenian studies in Poland